

ԱՐԵՎ ՅՈԼՉՅԱՆ

ՀՀ վճռաբեկ դատարանի դատավորի օգնական
ԵՊՀ իրավագիտության ֆակուլտետի քրեական
դատավարության և կրիմինալիստիկայի ամբիոնի
դասախոս (ժամավճարով), ասպիրանտ

ՈՉ ՊԱՏՇԱՃ ՎԱՐՈՒԹԱՅԻՆ ՎԱՐՔԱԳԻԾԸ ՈՐՊԵՍ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՄԱՆԿՑԻԱՅԻ ԿԻՐԱՌՄԱՆ ՀԻՄՔ

Աշխատանքը նվիրված է քրեադատավարական սանկցիաների կիրառման ընդհանուր հիմքի բացահայտմանը, քրեական դատավարությունում ոչ պատշաճ վարքագծի խնդրին և դրա համար դատավարական սանկցիաներ կիրառելու իրավական հիմքերին: Վերլուծվում են ՀՀ Քրեական դատավարության օրենսգրքի համապատասխան դրույթները և առկա տեսական աղբյուրները: Հիմնական շեշտադրումը կատարվում է «ոչ պատշաճ» և «ոչ իրավաչափ» վարքագծի հասկացությունների տարբերակման վրա: Աշխատանքում հիմնավորվում է այն դիրքորոշումը, որ սանկցիաների կիրառման հիմքը ոչ թե գուտ իրավական, այլ ավելի լայն՝ սոցիալական, բարոյական և էթիկական նորմերին հակասող վարքագիծն է («ոչ պատշաճ»): Աշխատանքում տրվել է դատավարական սանկցիայի կիրառման հիմքի ընդհանուր սահմանումը: Այս վարքագիծը վարույթն իրականացնող մարմնի սուբյեկտիվ գնահատականով դառնում է իրավախախտում: Առանձին քննարկվում է նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ հոդվածի թերի կարգավորումը, որը «ոչ իրավաչափ վարքագծի արգելքը» տարածում է միայն վարույթի մասնավոր մասնակիցների վրա՝ անտեսելով հանրային մասնակիցների նկատմամբ համանման չափանիշի կիրառումը: Հատուկ անդրադարձ է կատարվել վարույթի հանրային մասնակիցների վարքագծի չարաշահման խնդրին: Արդյունքում տրվել են օրենսդրական կարգավորումների փոփոխության կոնկրետ առաջարկներ, ինչպես նաև առաջ են քաշվել գիտական եզրահանգումներ:

Հիմնաբառեր- Դատավարական սանկցիա, ոչ իրավաչափ վարքագիծ, ոչ պատշաճ վարքագիծ, իրավունքի չարաշահում, բարեխիղճ վարքագիծ, քրեական դատավարության օրենսգիրք:

Ներածություն.

Անվիճելի է, որ քրեական վարույթի իրականացման ընթացքում քրեական վարույթ իրականացնող յուրաքանչյուր մարմնի (քննիչի, դատախազի և դատարանի) առաջնային և հիմնական առաքելությունն է օրենսդրությամբ իր վրա դրված պարտականությունների և կոնկրետ տվյալ վարույթի փուլի խնդիրների արդյունավետ իրականացումը: Միևնույն ժամանակ, վարույթ իրականացնող մարմինը ցանկացած պարագայում պետք է իրեն օրենքով վերապահված և հասանելի գործիքակազմով վարութային պայմաններ ստեղծի իր վարութային առաքելության արդյունավետ և իրավաչափ իրականացման համար: Նշվածով պայմանավորված վարույթ իրականացնող մարմինը շատ հաճախ վարույթի ընթացքում բախվում է վարույթի մասնակիցների կողմից այնպիսի՝ ոչ պատշաճ վարութային վարքագծի դրսևորմանը, որը խոչընդոտում է և երբեմն նաև խաթարում վարութային խնդիրների արդյունավետ իրականացման գործընթացը: Նման պայմաններում վարույթ իրականացնող մարմնի առաջ ծառանում է վարույթի մասնակիցների՝ վարույթի բնականոն ընթացքը խախտող վարքագիծը կանխելու, խափանելու և վերացնելու խնդիրը: Վերոնշյալ խնդիրը լուծելու համար օրենսդիրը վարույթ իրականացնող մարմնին ընձեռել է որոշակի դատավարական գործիքակազմ,

որի անբաժան մասն է հանդիսանում դատավարական սանկցիաների ինստիտուտը:

Գնահատման է արժանի այն փաստը, որ օրենսդիրը հստակ գիտակցելով ներկայացված հիմնախնդիրը ամուր օրենսդրական հենք է ստեղծել նշված իրավիճակները կարգավորելու համար, մասնավորապես այս առումով առաջնային է 2021 թվականի հունիսի 30-ին ընդունված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ հոդվածով ամրագրված «Ոչ իրավաչափ վարքագծի արգելքը» վերտառությամբ սկզբունքը, որը հենց նախասնշում է վարույթի մասնավոր մասնակիցների՝ բարեխիղճ և իրավաչափ գործելու հրամայականը: Միևնույն ժամանակ գտնում ենք, որ վարույթի ոչ պրոֆեսիոնալ մասնակիցների, ինչպես նաև վարույթի հանրային մասնակիցների նկատմամբ դատավարական սանկցիայի կիրառման հիմքերի շուրջ կան որոշ խնդիրներ, ինչպես նաև որոշ տեսական մեկնաբանման ենթակա հարցեր, որոնց մի մասին անդրադարձ կկատարենք աշխատանքում:

Հետազոտության մեթոդաբանությունը

Կատարված հետազոտությունը հիմնված է ընդհանուր գիտական և մասնագիտացված իրավաբանական մեթոդների համակցված կիրառման վրա, որոնք ապահովել են թեմայի բազմակողմանի և ամբողջական վերլուծությունը: Հետազոտության

ընթացքում օգտագործվել են ինչպես տեսական-բացատրական, այնպես էլ իրավահամեմատական և գործնական վերլուծական մեթոդներ:

Առաջին հերթին կիրառվել են վերլուծության, համադրության և սինթեզի մեթոդները, որոնց միջոցով ուսումնասիրվել և համադրվել են դատավարական սանկցիաների կիրառման ընդհանուր և կոնրետ ճյուղային օրենսդրական հիմքերը:

Հետազոտության ընթացքում կիրառվել է նաև ղեղուկտիվ և ինդուկտիվ մոտեցում, որի միջոցով ընդհանուր տեսական դրույթներից անցում է կատարվել կոնկրետ օրենսդրական և դատական պրակտիկ օրինակների ուսումնասիրությանը, և հակառակը՝ առանձին դեպքերից ձևավորվել են ընդհանուր գիտական եզրակացություններ: Դրանց օգնությամբ բացահայտվել են ոչ պատշաճ վարքագծի և ոչ իրավաչափ վարքագծի տարբերությունները, ինչպես նաև դրանց իրավական և սոցիալական բնույթը:

Մասնագիտական իրավաբանական մեթոդներից օգտագործվել են իրավական վերլուծության և դոգմատիկ մեկնաբանության մեթոդները, որոնք թույլ են տվել բացահայտել դատավարական նորմերի բովանդակությունը և դրանց տրամաբանական կապերը: Իրավահամեմատական մեթոդը հնարավորություն է տվել տարբերակել և համեմատել օրենսդրական դրույթները՝ բացահայտելով դատավարական սանկցիաների կիրառման միասնական և տարբեր մոտեցումները:

Համակարգային և կառուցվածքային վերլուծության մեթոդները կիրառվել են դատավարական վարքագծի՝ որպես իրավական, սոցիալական և բարոյական երևույթների փոխազդեցության ուսումնասիրության համար՝ ապահովելով հետազոտության ամբողջական և ինտեգրված տեսանկյունը:

Հետազոտության տեսական հիմք են կազմել ինչպես հայ, այնպես էլ օտարերկրյա իրավաբան-գիտնականների՝ դատավարական պատասխանատվության և վարքագծի հարցերով աշխատությունները (մասնավորապես՝ Ս. Գիլբանդյան, Լ. Գոլովկո և այլք), ինչպես նաև խնդրո առարկա հասարակական հարաբերությունները կարգավորող նորմատիվ իրավական ակտերը:

Հետազոտության արդյունքներ և քննարկում

1. *Ոչ պատշաճ վարուբային վարքագիծը որպես դատավարական սանկցիայի կիրառման ընդհանուր հիմք*.

Անդրադառնալով ընդհանուր դատավարական սանկցիաների կիրառման հիմքերին՝ անհրաժեշտ է նշել, որ ներպետական օրենսդրությունը ամրագրել է ընդհանուր՝ ցանկացած տեսակի վարույթով (քաղաքացիական, վարչական, քրեական) դատավարական սանկցիաների կիրառման հիմքերը «ՀՀ դատական օրենսգիրք» սահմանադրական

օրենքով (այսուհետ նաև՝ Դատական օրենսգիրք)², ինչպես նաև կոնկրետ ճյուղային, մասնավորապես քրեական վարույթով դատավարական սանկցիաների կիրառմանը նվիրված է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 17-րդ գլուխը: Դատական օրենսգրքի 47-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Դատական սանկցիան կիրառվում է դատական իշխանության հեղինակությունը պաշտպանելու, ինչպես նաև դատական միստի բնականոն ընթացքն ապահովելու նպատակով»: Նույն հոդվածի 2-րդ մասով սահմանվում են սանկցիաների կիրառման հիմքերը, մասնավորապես դատարանը դատական սանկցիա կարող է կիրառել, երբ անձը՝ 1) չարաշահում է իր դատավարական իրավունքները կամ չարամտորեն չի կատարում իր դատավարական պարտականությունները, 2) չի ենթարկվում դատարանի կարգադրություններին կամ որևէ այլ կերպ խախտում է դատական միստի կարգը, 3) դատական միստի դահլիճում անհարգալից վերաբերմունք է դրսևորում դատարանի նկատմամբ: Իսկ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 141-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ «Վարույթի մասնակցի կամ այլ անձի կողմից իր իրավունքները չարաշահելու կամ իր պարտականությունները չարամտորեն չկատարելու միջոցով վարույթի բնականոն ընթացքը խոչընդոտելու, ինչպես նաև դատարանի նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունք դրսևորելու դեպքերում վարույթն իրականացնող մարմինն իրավասու է այդ անձանց նկատմամբ կիրառելու դատավարական սանկցիա»: Ընդհանրացնելով վերոգրյալը կարող ենք արձանագրել, որ դատավարական սանկցիաների կիրառման հիմքերն են դատավարական խախտումը՝ կոնկրետ դատավարական օրենքով սահմանված պարտականությունների չկատարումը, դատավարական իրավունքների չարաշահումը և դատարանի նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունքի դրսևորումը: Հատկանշական է, որ դատավարագետներից շատերը գտնում են, որ դատավարական սանկցիայի կիրառման հիմք է հանդիսանում դատավարական խախտումը³ և դատավարական խախտում են համարում նաև իրավունքի չարաշահումը⁴, սակայն կան նաև տեսակետներ, որ քրեադատավարական խախտում է համարվում կոնկրետ օրենսդրությամբ ամրագրված նորմի/պարտականության խախտումը: Այս համատեքստում մեզ համար ավելի ընդունելի է իրավունքի չարաշահման տարանջատումը դատավարական խախտումից, ինչը նաև բխում է քրեական դատավարության օրենսգրքի տրամաբանությունից և այս առումով մենք համաձայն ենք պրոֆեսոր Ս.Գիլբանդյանի այն տեսակետի հետ, որ իրավունքի չարաշահումը իրավախախտում չէ, բայց սոցիալական տեսանկյունից ոչ ցանկալի վարքագիծ է⁵: Իսկ ինչ վերաբերում է դատարանի

www.artadaradutyjournal.com

նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունքին, ապա ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 266-րդ հոդվածով սահմանված է, որ դատական վարույթի բոլոր մասնակիցները դատարանին պարտավոր են դիմել հոտնկայս՝ «Պատվարժան Դատարան» արտահայտությամբ, ինչպես նաև դատական նիստի ընթացքում **դրսևորել պատշաճ վարքագիծ**: Որոշ պարագայում դատարանի նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունքը նույնպես կարելի է դիտարկել որպես դատավարական խախտում, բայց ոչ դատավարական կոնկրետ նորմի խախտում, քանի որ այստեղ գործ ունենք նաև վարքագծի բուն սոցիալական և ոչ թե մաքուր իրավական բնույթի հետ, մասնավորապես, եթե վարույթի պրոֆեսիոնալ մասնակիցների վարքագիծը կարգավորվում է իրավական ակտերով (օրինակ՝ փաստաբանի վարքագծի կանոնագիրք, դատախազի վարքագծի կանոններ), ապա վարույթի ոչ պրոֆեսիոնալ մասնակիցների վարքագիծը ամբողջությամբ չի ընկնում վարքագծի իրավական կանոնակարգման տիրույթում և այստեղ առյուծի բաժին է ընկնում վարքագծի կանոնակարգման ընդհանուր սոցիալական-էթիկական կանոնակարգմանը:

Այսպիսով՝ համադրելով վերոնշյալը կարող ենք կրկնել, որ սանկցիաների կիրառման հիմքերն են դատավարական խախտումը, իրավունքի չարաշահումը, ինչպես նաև վարույթ իրականացնող մարմնի նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունքը, որոնք համադրելով որպես ընդհանուր հիմք կարող ենք սահմանել, որ դատավարական սանկցիաները կիրառվում են այն վարույթի մասնակցի նկատմամբ ով դրսևորում է ոչ պատշաճ/ոչ իրավաչափ վարույթային վարքագիծ:

Պատասխանելով այն հարցին, թե արդյոք ո՞րն է դատավարական սանկցիայի կիրառման ընդհանուր հիմքը, առաջանում է նոր հարց՝ հիմք պետք է հանդիսանա ոչ իրավաչափ, թե ոչ պատշաճ վարքագիծը և արդյո՞ք առկա է տարանջատում:

Այսպես, ինչպես արդեն նշվել է ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ հոդվածով ամրագրվում է ոչ իրավաչափ վարքագծի արգելքը, մինչդեռ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը հատուկ նորմերով, որոնք արդեն իսկ մեջբերվել են, հաճախ շեշտադրում է դատավարության մասնակցի կողմից պատշաճ վարքագծի դրսևորման պարտականությունը՝ հատկապես վարույթի դատական քննության փուլում: Պատշաճ բառը լեզվաբանորեն բացատրվում է որպես՝ հարկ եղած ձևով՝ վարմունքով և կատարված, պահանջված ձևին, մակարդակին համապատասխան⁷: Իսկ պատշաճ սոցիալական (վարույթային) վարքագիծը բնութագրվում է որպես ներքինացված բարոյական չափանիշներին, նորմերին և կանոններին համապատասխան վարքագիծ⁸: Այսինքն, այնպիսի վար-

քագիծ, որը համապատասխանում է սոցիալապես ընդունված նորմերին և սպասումներին: Անդրադառնալով իրավաչափ վարքագծի հասկացությանը պետք է նշենք, որ իրավաչափ վարքագիծը բնութագրվում է որպես իրավունքի սոցիալական գործողության ոլորտում մարդու գործունեություն, որը հիմնված է դրա նպատակների և **պահանջների** գիտակցված կատարման վրա՝ պայմանավորված մշակութային և բարոյական հայացքներով և կյանքի փորձով: Մասնավորապես օրինական վարքագիծը կամքի գիտակցված դրսևորում է, երկրորդ, վարքագիծը գնահատվում է՝ այն համեմատելով իրավունքի նպատակների և պահանջների հետ, երրորդ, վարքագծի ներքին կարգավորիչները կամ դրոպապատճառները որոշվում են անհատի մշակութային և բարոյական որակներով և կողմնորոշումներով, ինչպես նաև նրա կյանքի փորձով: Այսպիսով՝ իրավաչափ վարքագծի բնութագրման համար անհրաժեշտ է դրա համեմատումը և դրա համապատասխանությունը ամրագրված օրենսդրական պահանջներին: Արդյունքում կարող ենք պնդել, որ իրավաչափ վարքագիծը գտնվում է գուտ իրավական տիրույթում, մինչդեռ պատշաճ վարքագիծը ընդհանուր սոցիալական՝ բարոյագիտական, բարոյական, էթիկական նորմերի կարգավորման տիրույթում:

Գաղտնիք չէ, որ տեսական գրականության մեջ անդրադառնալով իրավաբանական վարույթների ընթացքում վարույթի մասնակիցների վարքագծին միշտ ուշադրության կենտրոնում է գտնվել վարույթի պրոֆեսիոնալ մասնակիցների վարքագիծը և հենց այդ հիմնահարցերով զբաղվելով իրավաբանական կամ դատական էթիկայի գիտության շնորհիվ է որ առաջ են եկել և ամրագրվել դատավորների, փաստաբանների և դատախազների վարքագծի կանոնները: Մինչդեռ բավարար կերպով ուշադրության չեն արժանացել ոչ պրոֆեսիոնալ մասնակիցների վարքագծի կանոնները՝ թողնելով դրանք իրավական կարգավորման առարկայից դուրս: Սակայն դատարանի էթիկետը (վարվելակերպի կանոնները) ներառում է ոչ միայն ընդհանուր ընդունված, այլև հատուկ էթիկետի նորմեր: Իսկ իրավական վեճի ոչ պրոֆեսիոնալ մասնակիցները դատավարության ընթացքում սովորում են անհայտ էթիկետի կանոններ: Նրանք «քաղում» են դատարանի էթիկետի նորմերը դատարանի փաստաբանների կամ գործի այլ մասնակիցների վարքագծից, որոնք մասնագիտորեն կապված են դատական գործունեության հետ⁹: Դատական մշակույթի ապահովման տարրեր են համարվում, ի թիվս այլնի, դատավարության մասնագիտական և ոչ մասնագիտական մասնակիցների վարքագծի կանոնները, որոնք մշակվել են բարոյականության սկզբունքներն ու նորմերը հաշվի առնելով (բարոյական մշակույթ)¹⁰:

www.aradaradatumjournal.com

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ինչպես նշեցինք վարույթի պրոֆեսիոնալ մասնակիցների վարքագծի կանոնները կարգավորված են իրավական ակտերով, մինչդեռ ոչ պրոֆեսիոնալ մասնակիցների վարքագիծը կարգավորվում է էթիկական և բարոյական կանոններով: Ուստի կարող ենք փաստել, որ այն պայմաններում, երբ դատավարական սանկցիաներ կիրառելու հիմքերը ամբողջովին նորմատիվ կարգավորված չեն, մասնավորապես վարույթի ոչ պրոֆեսիոնալ մասնակիցների վարքագծի առումով¹², ինչպես նաև իրավունքի չարաշահումը նույնպես ամբողջությամբ չի համարվում իրավախախտում, վարույթի մասնակիցների նկատմամբ դատավարական սանկցիա կիրառելու հիմքը ոչ թե ոչ իրավաչափ վարքագծի դրսևորումն է այլ ոչ պատշաճ վարույթային վարքագծի դրսևորումը: Ասվածն էլ ավելի է ամրապնդում ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 34-րդ հոդվածի կարգավորումը, որի համաձայն՝ նախագահող դատավորը, ի թիվս այլնի, միջոցներ է ձեռնարկում ապահովելու դատական նիստին ներկա գտնվող անձանց **պատշաճ վարքագիծը**: Միևնույն ժամանակ իրավունքի տեսության համաձայն իրավական պատասխանատվություն կարող է առաջանալ միայն այնպիսի վարքագծից, որը հակասում է իրավունքին, վնաս է պատճառում հասարակությանը, պետությանը, անհատին¹³, մինչդեռ ինչպես արդեն նշվել է վարույթն իրականացնող մարմնի կողմից գնահատման է ենթարկվում վարույթի մասնակցի վարքագծի պատշաճ լինելը, որը փաստացի կարգավորված չէ իրավունքի նորմերի կարգադրագրերով: Ուստի դասական գնահատմամբ, երբ նորմատիվացված չեն վարույթի ոչ պրոֆեսիոնալ սուբյեկտների վարքագծի կանոնները չի կարող խոսվել ոչ իրավաչափ վարքագծի մասին: Սակայն, ինչպես երևում է, նշվածը խառնաշփոթի տեղիք է տալիս և նույնիսկ առաջ է քաշում դատողություն առ այն, թե արդյո՞ք նման պայմաններում սանկցիաների կիրառումը իրավական է, թե ոչ: Ուստի անհրաժեշտ է հստակ սահմանել իրավախախտման հիմքը, որը ըստ մեր դիրքորոշման հանգում է հետևյալին. **Դատավարական սանկցիան ինչպես ցանկացած իրավական պատասխանատվություն առաջանում է իրավախախտման արդյունքում: Սանկցիայի կիրառման հիմք է հանդիսանում դատավարական կոնկրետ նորմի խախտումը, ինչպես նաև վարույթի մասնակցի կողմից ոչ պատշաճ (սոցիալական-վարութային)՝ էթիկական, բարոյական և այլ ընդունված սոցիալական նորմերին հակասող վարքագծի դրսևորումը, որը վարույթն իրականացնող մարմնի սուբյեկտիվ գնահատման արդյունքում դառնում է ոչ իրավաչափ (իրավախախտում) և արդյունքում հանգեցնում իրավական պատասխանատվության: Այսինքն՝ վարույթի մասնակցի կողմից դրսևորված այնպիսի վարքագիծը, որը տվյալ պարագայում վարույթն**

իրականացնող մարմնի կողմից կգնահատվի որպես ոչ պատշաճ, արդեն իսկ վարույթն իրականացնող մարմնի սուբյեկտիվ գնահատման արդյունքում կհանդիսանա ոչ իրավաչափ: Պետք է ընդգծել, որ ոչ միշտ է ոչ պատշաճ վարքագիծը ինքնաբերաբար նշանակում ոչ իրավաչափ, դրա համար պարտադիր է վարույթն իրականացնող մարմնի սուբյեկտիվ գնահատականը վերոնշյալ վարքագծի վերաբերյալ: Վերոգրյալի հիման վրա անհրաժեշտ է ամրագրել, որ արգելվում է ոչ թե ոչ իրավաչափ այլ ոչ պատշաճ վարույթային վարքագիծը, որի դրսևորումը արդեն իսկ վարույթն իրականացնողի գնահատմամբ կհամարվի ոչ իրավաչափ արարք և կհանգեցնի իրավական հետևանքների՝ դատավարական սանկցիայի կիրառման տեսքով: Ուստի գտնում ենք, որ իրավական պատասխանատվության հիմքերի կանխատեսելիության տեսանկյունից առավել նպատակահարմար կլինի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ հոդվածում ամրագրել ոչ պատշաճ վարքագծի արգելքը:

Մեր կողմից արված եզրահանգումները ցույց տվեցին, որ ներկա կարգավորմամբ օրենսդիրը լայն հայեցողություն է տվել վարույթն իրականացնող մարմնին ինչը ներկայիս իրավական մտածողության համատեքստում այդքան էլ գովելի չէ: Ուստի գտնում ենք, որ անհրաժեշտ է կատարել քայլեր, որոնք վարույթի մասնակիցների վարքագծի գնահատումը հնարավորինս կբերեն մաքուր իրավական դաշտ, մասնավորապես գտնում ենք, որ անհրաժեշտ են վարույթի ոչ պրոֆեսիոնալ մասնակիցների համար վարույթի ընթացքում նմուշային որոշակի վարքագծի կանոնների մշակում, որոնք էլ դատարանին հնարավորություն կտան գնահատումը իրականացնել վարքագծի իրավաչափ կամ ոչ իրավաչափ լինելու վերաբերյալ:

2. Դատավարական իրավունքի չարաշահումը, որպես վարույթի հանրային մասնակիցների նկատմամբ դատավարական սանկցիայի կիրառման ընդհանուր հիմք.

Աշխատանքի նախորդ հատվածում հիմնականում շեշտադրվել է վարույթի ոչ պրոֆեսիոնալ մասնավոր մասնակիցների նկատմամբ դատավարական սանկցիաների կիրառման հիմքերը, սակայն խնդիրներ առկա են նաև վարույթի հանրային մասնակիցների նկատմամբ դատավարական սանկցիաներ կիրառելու հիմքերի մեջ: Մասնավորապես հիմնական խնդիրը կայանում է նրանում, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 2-րդ հոդվածով սահմանվում է միայն վարույթի մասնավոր մասնակիցների ոչ իրավաչափ/պատշաճ վարքագծի արգելքը, ինչը մեր կարծիքով հիմնավոր չէ: Ասվածը հիմնավորելու համար անհրաժեշտ է վեր հանել խնդրո առարկա հոդվածի բովանդակություն-

www.artadaratutyunjournal.com

նը, ըստ որի՝ 1) վարույթի մասնավոր մասնակիցները և վարույթին օժանդակող անձինք պետք է իրենց իրավունքներից օգտվեն և իրենց պարտականությունները կատարեն բարեխղճորեն, 2) արգելվում է իրավունքների չարաշահումը, որը վնաս է հասցնում այլ անձանց կամ արդարադատության շահերին: Այսպիսով՝ առաջ է քաշվում իրավունքների և պարտականությունների բարեխիղճ կատարման և դրանց չարաշահման հրամայականը: Հարկ է նշել, հանրային մասնակիցների վերաբերյալ կարգավորման այս հոդվածում բացակայությանը անդրադարձ է կատարվել ՀՀ քրեական դատավարության մոտ օրենսգրքի հայեցակարգային լուծումների, նորարարական մոտեցումների և հիմնական ինստիտուտների մեկնաբանման գործնական ուղեցույցում, որտեղ նշվել է, որ վարույթի հանրային մասնակիցների պատշաճ վարքագծի հիմնական չափանիշներն ամրագրված են վարույթային այլ սկզբունքով (հանրայնության սկզբունքով), ինչպես նաև վարույթի հանրային մասնակիցների ինքնուրույնությունը և պատասխանատվությունը սահմանող դրույթներով¹⁴: Նշված մեկնաբանությունները համահունչ են ի.գ.դ. Լ.Վ. Գոլովկոյի այն դիրքորոշմանը, որ քրեադատավարական հարկադրանք երբեք չի կիրառվում այն պաշտոնյաների և պետական մարմինների նկատմամբ, որոնք քրեական դատավարության հանրային իրավունքի մասնակիցներ են, այսինքն՝ նրանք պարզապես չեն մասնակցում քրեական դատավարությանը, այլ իրականացնում են դրանցում դատավարությանը վերաբերող լիազորություններ¹⁵: Գտնում ենք, որ այս մեկնաբանությունները տեղին չեն, քանի որ նույն տրամաբանությամբ կարող էր ասվել, որ վարույթի հանրային մասնակիցներն իրենց լիազորությունների բարեխիղճ ապահովումը նախատեսված է նրանց օրենսդրությամբ և ենթաօրենսդրական ակտերով սահմանված վարքագծի կանոններով, մինչդեռ կոնկրետ խնդրո առարկա իրավունքի չարաշահման և դրա բարեխիղճ գործելու վերաբերյալ հստակ կարգավորումներ դրանք չեն նախատեսում և իրենց բնույթով չեն կարող լրացնել այն դաշտը, որն ի սկզբանե պետք է կարգավորվեր ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով:

Անդրադառնալով բուն իրավունքի չարաշահմանը պետք է նշել, որ չնայած վարույթի հանրային մասնակիցներն իրենց վարույթային իրավունքները իրացնում են ելնելով իրենց պաշտոնական լիազորություններից, ինչը հենց բացառում է նրանց մոտ սուբյեկտիվ իրավունքների առկայությունը, սակայն օրենսդրությունը նրանց տվել է հայեցողության շրջանակ, որի իրականացման ժամանակ էլ առաջ է գալիս իրավունքները չարաշահելու և բարեխիղճ գործելու պահանջը: Այստեղ տեղին է ամրագրել քրեադատավարական իրավունքի չարաշահման հասկացությունը, այն է՝ քրեական դատա-

վարության մեջ իրավունքների չարաշահումը դիտավորյալ գործողություն է, որը դրսևորվում է քրեական դատավարության ցանկացած մասնակցի կողմից կատարվող գործողության տեսքով, որը բաղկացած է օրենքի ուժով իրեն պատկանող սուբյեկտիվ իրավունքի անարդար իրականացումից՝ հակասելով այդ իրավունքի իրական նպատակին և իմաստին, որը վնաս է հասցնում քրեական դատավարության մասնակիցներին և (կամ) արդարադատության¹⁶ շահերին կամ վնասի սպառնալիքի առաջացում :

Ուստի հաշվի առնելով վերոգրյալը կարող ենք եզրահանգել, որ վարույթի հանրային մասնակիցը ունենալով իրավունքի իրականացման հայեցողություն նույնպես ունի դրա չարաշահման իրական հնարավորություն: Բացի այդ, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը չամրագրելով վարույթի հանրային մասնակցի կողմից իրավունքների չարաշահման արգելքը առաջ է բերում այլ խնդիրներ, մասնավորապես ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 143-րդ հոդվածով ամրագրված իրավունքի իրականացման սահմանափակում դատական սանկցիայի կիրառման համատեքստում պարզ չէ արդյոք նշված սանկցիան կարող է կիրառվել վարույթի հանրային մասնակիցների նկատմամբ, թե ոչ: Մեկ կողմից օրենսգիրքը սահմանել է, որ նշված սանկցիան կարող է կիրառվել վարույթի մասնակցի նկատմամբ՝ այսինքն պետք է ենթադրվի և հանրային և մասնավոր մասնակցի նկատմամբ կիրառման հնարավորությունը, մյուս կողմից ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ հոդվածը փաստացի սահմանել է միայն վարույթի մասնավոր մասնակցի նկատմամբ այդ հիմքով սանկցիայի կիրառման հնարավորությունը:

Ինչ վերաբերում է իրավունքների բարեխիղճ իրականացմանը, ապա այս մասով նախ նշենք, որ բարեխղճությունը, որպես իրավունքների իրականացման սահմանափակում ուղղված է քրեական դատավարության մասնակիցների կողմից իրավունքների անպատասխանատու իրականացման հաղթահարմանը, ինչպես նաև իրավական նորմերի բացակայության կամ անորոշության դեպքում շահերի հնարավոր բախման լուծմանը¹⁷: Այսինքն՝ բարեխիղճ գործելը կարևոր է վարույթի ցանկացած մասնակցի և, հատկապես, պետախիշխանական լիազորություններով օժտված անձի դեպքում և հատկապես այն պարագայում, երբ հնարավոր է օրենսդրական հստակ կարգավորումների բացակայություն և փաստացի առկա է լինում հանրային մասնակցի իրավունքների իրականացման մեծ լուսանցք: Հարկ է նշել, որ իրավունքի չարաշահումը և անբարեխիղճ իրականացումը միմյանց սերտորեն փոխկապակցված և հաճախ նույնացվող երևույթներ են ուստի օրգանական է, որ իրավունքի չարաշահման արգելքը և բարեխիղճ գործելու պահանջը

www.aradaradafuyjournal.com

համատեղ ներառվեն օրենսդրական կարգավորումներում:

Այս առումով պետք է նշել, որ գովելի են նախկինում գործող 1998 թվականի հուլիսի 1-ին ընդունված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 20.1-րդ հոդվածի կարգավորումները, որի համաձայն՝ «Քրեական դատավարությանը մասնակցող անձինք պետք է իրենց իրավունքներից օգտվեն և իրենց պարտականությունները կատարեն բարեխղճորեն»: Այսինքն՝ նախկինում գործող օրենսդրությունը չէր բավարարվել միայն վարույթի մասնավոր մասնակիցների վրա իրավաչափ վարքագիծ դրսևորելու պարտականության ամրագրմամբ, այլ ձևավորել էր ընդհանուր սկզբունք՝ դատավարության բոլոր մասնակիցների համար: Ավելին, եթե ուսումնասիրենք օրենքի նախագծի հիմնավորումները, ապա պարզ կդառնա, որ նշված սկզբունքի ամրագրումը օրգանական կապի մեջ է դրվել իրավունքների իրականացման սահմանափակում դատավարական սանկցիայի հետ և դրանք ՀՀ նախկին քրեական դատավարության օրենսգրքի ներմուծվել են մեկ նախագծով: Մասնավորապես նախագծի հիմնավորումներում նշվում է. «որպես դատական սանկցիայի առանձին տեսակ նախատեսել իրավունքի իրականացման սահմանափակումը, որն առաջարկվում է դատարանի կողմից կիրառելի դարձնել այն դեպքերում, երբ դատավարության մասնակիցը, իր դատավարական իրավունքներից օգտվելիս, պարբերաբար չարաշահում է դրանք՝ վտանգելով դատավարության մյուս մասնակիցների իրավունքների պաշտպանության երաշխավորումն ու արդարադատության շահի ապահովումը: (...)»¹⁸: Այսպիսով օրենսդիրը նախկին դատավարական օրենսդրության պայմաններում հիմնավոր է համարել իրավաչափ վարքագծի դրսևորման պարտականության սահմանում վարույթի պետական ներկայացուցիչների համար և նշված իրավակարգավորումը ներմուծել է նաև նրանց կողմից այլոց իրավունքներին ոչ արդարացիորեն միջամտող հայեցողության սահմանափակման համար՝ նշվածն ապահովելով իրավունքի իրականացման սահմանափակում դատավարական սանկցիայով: Իսկ նոր կարգավորումների պայմաններում, ինչպես արդեն նշվել է խնդիր է առաջանում վարույթի հանրային մասնակիցների նկատմամբ նշված սանկցիայի կիրառման գործում:

Ամփոփելով վերոնշյալը, պետք արձանագրենք, որ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ հոդվածը թերի է կարգավորում առկա հարաբերությունները, ինչն առաջացնում է իրավունքի իրականացման սահմանափակում դատավարական սանկցիայի կիրառման հետ կապված օրենսդրական խնդիրներ և այն պետք է լրացվի ներառելով նաև դատավարության հանրային մասնակից-

ների բարեխիղճ գործելու և իրավունքի չարաշահում թույլ չտալու պարտականությունը՝ հետ բերելով օրենսդրությունը ՀՀ նախկին քրեական դատավարության օրենսգրքի կարգավորման տրամաբանությամբ: Իսկ վարույթի հանրային մասնակիցների կողմից իրենց իրավունքների բարեխիղճ/անբարեխիղճ իրացումը և իրավունքների չարաշահումը կրկին պետք է գնահատվեն վարույթն իրականացնողի (դատարանի) կողմից դրա պատշաճ իրացման՝ պատշաճ վարքագիծ հանդիսանալու/չհանդիսանալու համատեքստում:

Եզրակացություն.

1. Դատավարական սանկցիաների կիրառման հիմքերն են դատավարական խախտումը, իրավունքի չարաշահումը, ինչպես նաև վարույթ իրականացնող մարմնի նկատմամբ անհարգալից վերաբերմունքը:

2. Որպես ընդհանուր հիմք կարող ենք սահմանել, որ դատավարական սանկցիաները կիրառվում են այն վարույթի մասնակցի նկատմամբ ով դրսևորում է ոչ պատշաճ/ոչ իրավաչափ վարույթային վարքագիծ:

3. Այն պայմաններում, երբ դատավարական սանկցիաներ կիրառելու հիմքերը վարույթի ոչ պրոֆեսիոնալ մասնակիցների վարքագծի առումով, ամբողջությամբ կարգավորված չեն և առկա չեն վարույթի ոչ պրոֆեսիոնալ մասնակիցների վարքագծի կանոններ, գտնում ենք, որ վարույթի մասնակիցների նկատմամբ դատավարական սանկցիա կիրառելու հիմքը ոչ թե ոչ իրավաչափ վարքագծի դրսևորումն է, այլ ոչ պատշաճ վարույթային վարքագծի դրսևորումը:

4. Դատավարական սանկցիայի կիրառման հիմք է հանդիսանում դատավարական կոնկրետ նորմի խախտումը, ինչպես նաև վարույթի մասնակցի կողմից ոչ պատշաճ (սոցիալական-վարույթային) էթիկական, բարոյական և այլ ընդունված սոցիալական նորմերին հակասող վարքագծի դրսևորումը, որը վարույթն իրականացնող մարմնի սուբյեկտիվ գնահատման արդյունքում դառնում է ոչ իրավաչափ (իրավախախտում) և արդյունքում հանգեցնում իրավական պատասխանատվության:

5. Միևնույն ժամանակ ցանկացած սոցիալապես ոչ ցանկալի վարքագիծը անպայմանորեն դատավարական իմաստով չի համարվի ոչ պատշաճ վարքագիծ և չի հանդիսանա ոչ իրավաչափ: Բանի որ նշված վարքագծի իրավախախտում համարվելու համար պարտադիր է վարույթն իրականացնող մարմնի սուբյեկտիվ գնահատականը վերոնշյալ վարքագծի վերաբերյալ:

6. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ հոդվածը պետք է ենթարկվի օրենսդրական փոփոխության և նույնիսկ պետք է փոխվի հոդվածի վերնագիրը այն սահմանելով՝ «Ոչ պատշաճ

վարքագծի արգելքը», ինչն ավելի կհստակեցնի և առավել կանխատեսելի կդարձնի դատավարական սանկցիաների կիրառման համատեքստում քրեադատավարական պատասխանատվության հիմքերը:

7. Անհրաժեշտ է կատարել քայլեր, որոնք վարույթի մասնավոր մասնակիցների վարքագծի գնահատումը հնարավորինս կբերեն մաքուր իրավական դաշտ, մասնավորապես անհրաժեշտ է վարույթի ոչ պրոֆեսիոնալ մասնակիցների համար վարույթի ընթացքում (մեծապես դատական վարույթի) մնուշային որոշակի վարքագծի կանոնների մշակում, որոնք էլ դատարանին հնարավորություն կտան գնահատումն իրականացնել վարքագծի իրավաչափ կամ ոչ իրավաչափ լինելու վերաբերյալ:

8. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ հոդվածի կարգավորումների համատեքստում՝ վարույթի հանրային մասնակիցների քրեադատավարական իրավունքների չարաշահման ասպեկտով արձանագրում ենք, որ վարույթի հանրային մասնակիցը, չնայած սուբյեկտիվ իրավունքներ չունենալուն՝ ունենալով իր լիազորությունների իրականացման շրջանակում իրավունքի իրականացման հայեցողություն նույնպես ունի դրա չարաշահման իրական հնարավորություն:

9. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ հոդվածը, չներառելով դրա կարգավորման տիրույթում վարույթի հանրային մասնակիցների վարքագիծը, թերի է կարգավորում առկա դատավարական հարաբերությունները, ինչը առաջացնում է իրավունքի իրականացման սահմանափակում դատավարական սանկցիայի կիրառման խնդիրներ, ուստի ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ հոդվածը պետք է լրացվի ներառելով նաև դատավարության հանրային մասնակիցների բարեխիղճ գործելու և իրավունքի չարաշահում թույլ չտալու պարտականությունը՝ նույնացվելով 1998 թվականի հուլիսի 1-ին ընդունված ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 20.1-րդ հոդվածի կարգավորմանը:

10. Վարույթի հանրային մասնակիցների կողմից իրենց իրավունքների բարեխիղճ/անբարեխիղճ իրացումը և իրավունքների չարաշահումը կրկին պետք է գնահատվեն վարույթն իրականացնողի (դատարանի) կողմից դրա պատշաճ իրացման՝ պատշաճ վարքագիծ հանդիսանալու/չհանդիսանալու համատեքստում:

¹ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 29-րդ հոդվածը ամրագրում է միայն մասնավոր մասնակիցների կողմից բարեխիղճ և իրավաչափ գործելու հրամայականը, ինչի հետ հեղինակը համաձայն չէ և այս մասով անդրադարձ կկատարվի բուն աշխատանքում:

² Դատական օրենսգրքով, ինչպես նաև ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով օգտագործվում է դատական սանկցիա եզրույթը, իսկ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքով դատավարական սանկցիա եզրույթը, սակայն գտնում ենք որ այս տարբերությունը կրում է զուտ լեզվական բնույթ և չունի բովանդակային նշանակություն, այդ իսկ պատճառով նշվածը քննարկման առարկա դարձնելը համարում ենք առարկայագուրկ:

³ Տե՛ս, ի թիվս այլնի, Դամբարյան Ա., Իսրայելյան Շ. Քրեադատավարական սանկցիաները (գիտագործնական մեկնաբանություններ) Երևան, Տիգրան Սեծ 2022թ. էջ 28:

⁴ Տե՛ս, Попова З. В. Санкции в правоохранительном процессе: понятие, виды, основания применения : дис. – Российская академия правосудия, 2008, էջ 78:

⁵ Տե՛ս, Ольков, С.Г. Уголовно-процессуальные правонарушения / - Тюмень, 1996. - էջ 49:

⁶ Տե՛ս, Դիրանդյան Ս. Ոչ պատշաճ վարքագծի արգելքը քրեական դատավարության սկզբունքների համակարգում. Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն, 15(1 (40), 2024, էջ 113:

⁷ Տե՛ս, Աղայան Է. Արդի հայերենի բացատրական բառարան : Հայաստանե Հրատարակչություն, Երեւան, 1976, էջեր 1194-1195:

⁸ Տե՛ս, Унарова Л. Д. Поведение человека: ценностно-смысловые основания и социокультурные факторы среды : автореферат дис.. Улан-Удэ. 2013. էջ 34:

⁹ Տե՛ս, В.В.Оксамытний, Теория государства и права: учебник /. Москва: ЮНИТИ, 2012. էջ 511:

¹⁰ Տե՛ս, Красовская О. В.. Судебный этикет. Юрислингвистика, (9), 2008, էջ 101:

¹¹ Տե՛ս, Куницина О.А. К вопросу об основных элементах культуры судебного процесса. Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Право, (2 (53)), 2023. էջ 106:

¹² Այս մասին անդրադարձ կատարվել է նաև Երոպայի խորհրդի՝ ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծի վերաբերյալ տրված կարծիքի 60-րդ կետում: Տե՛ս Opinion of the directorate general human rights and rule of law of the council of europe on the revised draft criminal procedure code of the Republic of Armenia, հետևյալ հղմամբ՝ <https://rm.coe.int/coe-opinion-on-the-revised-draft-cpc-of-armenia/16809cd984>, վերջին այցելություն՝ 2025թ. հոկտեմբերի 24:

¹³ Տե՛ս, Վաղարշյան Ա. , Պետության և իրավունքի տեսություն-2: Դասախոսություն, ԵՊՀ- Եր.: Հեղինակային հրատարակություն, 2011, էջ 332:

¹⁴ Տե՛ս, Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հայեցակարգային լուծումների, նորարարական մոտեցումների եվ հիմնական ինստիտուտների մեկնաբանման գործնական ուղեցույց

¹⁵ Տե՛ս, Головки Л.В. Государство и его уголовное судопроизводство: Монография. Москва: Издательский дом «Городец», 2022. էջ 25:

¹⁶ Տե՛ս, Богатырев Д.В. Основания и механизмы преодоления злоупотребления правом в досудебном уголовном производстве: автореф. дис, Москва, 2023., էջ 12:

¹⁷ Տե՛ս, Желева О.В. Добросовестность и разумность как пределы осуществления субъективных прав в уголовном судопроизводстве // Вестн. Том. гос. ун-та. 2016. №407. էջեր 189-190:

¹⁸ Տե՛ս, հետևյալ հղմամբ՝ <http://www.parliament.am/drafts.php?sel=showdraft&DraftID=12886&Reading=0>, վերջին այցելություն՝ 2025թ. հոկտեմբերի 24:

Գրականության ցանկ և աղբյուրներ

1. «ՀՀ դատական օրենսգիրք» ՀՀ սահմանադրական օրենք: Ընդունվել է 07.02.2018թ. -ին, ուժի մեջ մտել՝ 09.04.2018թ. -ին: ՀՀՊՏ 2018.02.12/10(1368) Հոդ.143:
2. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք: Ընդունվել է 01.07.1998թ. -ին, ուժի մեջ մտել՝ 12.01.1999թ. -ին, ուժը կորցրել՝ 01.07.2022թ. -ին: ՀՀՊՏ 1998.09.21/22(55):
3. ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրք: Ընդունվել է 30.06.2021 թ. -ին, ուժի մեջ մտել՝ 01.07.2022թ. -ին: Միասնական կայք 2021.07.26-2021.08.08, պաշտոնական հրատարակման օրը 28.07.2021:
4. Ադայան Է. «Արդի հայերենի բացատրական բառարան»: «Հայաստան» հրատարակչություն, Երևան, 1976, 1615 էջ:
5. Գիրանդյան Ա. «Ոչ պատշաճ վարքագծի արգելքը քրեական դատավարության սկզբունքների համակարգում»: Բանբեր Երևանի համալսարանի. Իրավագիտություն, 15(1 (40), 2024, էջեր 106-116:
6. Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի հայեցակարգային լուծումների, նորարարական մոտեցումների և հիմնական ինստիտուտների մեկնաբանման գործնական ուղեցույց: 613 էջ:
7. Դամբարյան Ա., Իսրայելյան Շ. «Քրեադատավարական սանկցիաները (գիտագործնական մեկնաբանություններ)»: Երևան, Տիգրան Մեծ, 2022թ., 176 էջ:
8. Վաղարշյան Ա. «Պետության և իրավունքի տեսություն-2: Դասախոսություն»: ԵՊՀ- Եր.: Հեղինակային հրատարակություն, 2011, 448 էջ:
9. Богатырев Д.В. «Основания и механизмы преодоления злоупотребления правом в досудебном уголовном производстве»: автореф. дис. Москва, 2023, 36 էջ:
10. Головки Л.В. «Государство и его уголовное судопроизводство»: Монография. Москва: Издательский дом «Городец», 2022, 464 էջ:
11. Желева О.В. «Добросовестность и разумность как пределы осуществления субъективных прав в уголовном судопроизводстве»: Вестн. Том. гос. ун-та. 2016. №407, էջեր 186-191:
12. Куницина О.А. «К вопросу об основных элементах культуры судебного процесса»: Вестник Воронежского государственного университета. Серия: Право, (2 (53)), 2023, էջեր 105-110:
13. Красовская О. В. «Судебный этикет»: Юрислингвистика, (9), 2008, էջեր 101-108:
14. Ольков, С.Г. «Уголовно-процессуальные правонарушения»: Тюмень, 1996, 268 էջ:
15. Оксамытний В. В. «Теория государства и права: учебник»: Москва: ЮНИТИ, 2012, 511 էջ:
16. Попова З. В. «Санкции в правоохранительном процессе: понятие, виды, основания применения»: диссертация. – Российская академия правосудия, 2008, 189 էջ:
17. Унарова Л. Д. «Поведение человека: ценностно-смысловые основания и социокультурные факторы среды»: автореферат дис. Улан-Удэ. 2013, 49 էջ:
18. Opinion of the directorate general human rights and rule of law of the council of europe on the revised draft criminal procedure code of the Republic of Armenia: Հասանելի է՝ <https://rm.coe.int/coe-opinion-on-the-revised-draft-cpc-of-armenia/16809cd984>, վերջին այցելություն՝ 2025թ. հոկտեմբերի 24:

www.artadadutyjournal.com

19. ՀՀ Ազգային ժողովի պաշտոնական կայք: Հասանելի է՝ <http://www.parliament.am/drafts.php?sel=showdraft&DraftID=12886&Reading=0>, վերջին այցելություն՝ 2025թ. հոկտեմբերի 24:

References

1. “HH Datakan Orensgrk” HH sahmanadrakan orenk’ [“Judicial Code of the Republic of Armenia” Constitutional Law of the RA]. Adopted on February 7, 2018, entered into force on April 9, 2018. (In Armenian)
2. HH k’reakan datavarut’yan orensgrk’ [Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia]. Adopted on July 1, 1998, entered into force on January 12, 1999, ceased to be in force on July 1, 2022. (In Armenian)
3. HH k’reakan datavarut’yan orensgrk’ [Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia]. Adopted on June 30, 2021, Entered into force on July 1, 2022. (In Armenian)
4. Aghayan E. “Ardi hayereni bac’atrankan bararan” [Explanatory Dictionary of Modern Armenian]. Yerevan, “Hayastan” hratarakch’ut’yun, 1976, 1615 p. (In Armenian)
5. Dilbandyan S. “Voch patsharj varkagitsi argeleke qreak’an datavarut’yan skzbnakanneri hamakargum” [Prohibition of Improper Conduct in the System of Principles of Criminal Procedure]. Journal of Yerevan University. Law, 15(1 (40)), 2024, pp. 106–116. (In Armenian)
6. Hayastani Hanrapetut’yan k’reakan datavarut’yan nor orensgrk’i hayetsakargayin luts’umneri, norarakan motets’umneri yev himnakan institutneri meknabanman gorts’nakan ughhets’uyts [Practical Guide to the Interpretation of the Conceptual Solutions, Innovative Approaches, and Key Institutions of the New Criminal Procedure Code of the Republic of Armenia]. 613 pages. (In Armenian)
7. Ghambaryan A., Israelyan Sh. “Qreak’an datavarakan sankts’iannerë (gitagorc’nakan mek’nabanut’yunner)” [Criminal Procedure Sanctions (Scientific and Practical Commentaries)]. Yerevan, “Tigran Mets,” 2022, 176 p. (In Armenian)
8. Vagharshyan A. “Petut’yan ev iravunqi tesutyun–2: Dasakhosut’yun” [Theory of State and Law-2: Lecture]. Yerevan, YSU, Author’s Publication, 2011, 448 p. (In Armenian)
9. Bogatyrev D. V. “Osnovaniya i mekhanizmy preodoleniya zloupotrebleniya pravom v dosudebnom ugolovnom proizvodstve” [Grounds and Mechanisms for Overcoming Abuse of Rights in Pre-trial Criminal Proceedings]. Abstract of Dissertation, Moscow, 2023, 36 p. (In Russian)
10. Golovko L. V. “Gosudarstvo i ego ugolovnoe sudoproizvodstvo” [The State and Its Criminal Procedure]. Monograph, Moscow: Izdatelskiy dom “Gorodets,” 2022, 464 p. (In Russian)
11. Zheleva O. V. “Dobrosovestnost’ i razumnost’ kak predely osushchestvleniya sub’ektivnykh prav v ugolovnom sudoproizvodstve” [Good Faith and Reasonableness as Limits on the Exercise of Subjective Rights in Criminal Procedure]. Vestnik Tomskogo Gosudarstvennogo Universiteta (Tomsk State University Journal), No. 407, 2016, pp. 186–191. (In Russian)
12. Kunitsina O. A. “K voprosu ob osnovnykh elementakh kul’tury sudebnogo protsesssa”. [On the Issue of the Main Elements of Judicial Process Culture]. Vestnik Voronezhskogo Gosudarstvennogo Universiteta. Seriya: Pravo (Voronezh State University Journal. Series: Law), (2 (53)), 2023, pp. 105–110. (In Russian)
13. Krasovskaya O. V. “Sudebnyy etiket”. [Judicial Etiquette]. Yurislingvistika (Jurilinguistics), (9), 2008, pp. 101–108. (In Russian)
14. Ol’kov S. G. “Ugolovno-protsessual’nye pravonarusheniya”. [Criminal Procedure Offenses]. Tyumen, 1996, 268 p. (In Russian)
15. Oksamytniy V. V. “Teoriya gosudarstva i prava: uchebnyk” [Theory of State and Law: Textbook]. Moscow: YuNITI, 2012, 511 p. (In Russian)
16. Popova Z. V. “Sanktsii v pravookhranitel’nom protsesse: ponyatie, vidy, osnovaniya primeneniya”. [Sanctions in Law Enforcement Process: Concept, Types, Grounds for Application]. Dissertation, Russian Academy of Justice, 2008, 189 p. (In Russian)
17. Unarova L. D. “Povedenie cheloveka: tsenostno-smyslovye osnovaniya i sotsiokul’turnye faktory sredy” [Human Behavior: Value-Semantic Foundations and Sociocultural Environmental Factors]. Abstract of Dissertation, Ulan-Ude, 2013, 49 p. (In Russian)
18. HH Azgayin zhoghovç pashtonakan kayk’, [Official website of the National Assembly of the RA] <http://www.parliament.am/drafts.php?sel=showdraft&DraftID=12886&Reading=0>, latest access՝ 24 October 2025.

Արեգ Ելչյան

Помощник судьи Кассационного суда РА,
преподаватель кафедры уголовного процесса и криминалистики
Ереванского государственного университета (на почасовой основе), аспирант,

РЕЗЮМЕ

Ненадлежащее процессуальное поведение как основание для применения процессуальной санкции

Данная работа посвящена выявлению общего основания для применения уголовно-процессуальных санкций. Автор обсуждает проблему ненадлежащего поведения в уголовном процессе и правовые основания для применения процессуальных санкций за такое поведение. Анализируются соответствующие положения Уголовно-процессуального кодекса РА и существующие теоретические источники.

Основной акцент делается на разграничении понятий «ненадлежащее» и «неправомерное» поведение. В работе обосновывается позиция, что основанием для применения санкций является не только сугубо правовое, но и более широкое поведение, противоречащее социальным, моральным и этическим нормам («ненадлежащее»). Такое поведение, по субъективной оценке органа, ведущего производство, становится правонарушением.

Отдельно обсуждается несовершенство статьи 29 Уголовно-процессуального кодекса РА. Эта статья распространяет запрет на «неправомерное поведение» только на частных участников, игнорируя применение аналогичного стандарта к публичным участникам (следователям, прокурорам). В работе особо выделяется проблема злоупотребления поведением со стороны публичных участников.

В результате работы были представлены конкретные предложения по изменению законодательства, а также выдвинуты научные выводы.

Ключевые слова: процессуальная санкция, неправомерное поведение, ненадлежащее поведение, злоупотребление правом, добросовестное поведение, уголовно-процессуальный кодекс.

Areg Yolchyan

Assistant to a judge,
lecturer of the chair of criminal procedure and criminalistic
in Yerevan State University (hourly basis), PhD student,

SUMMARY

Improper procedural conduct as a ground for applying a procedural sanction

This paper aims to uncover the general basis for applying criminal procedural sanctions. The author discusses the issue of improper conduct in criminal proceedings and the legal grounds for applying procedural sanctions for such behavior. The analysis includes relevant provisions of the RA Criminal Procedure Code and existing theoretical sources.

The main emphasis is placed on the distinction between the concepts of “improper” and “unlawful” conduct. The paper argues that the basis for applying sanctions is not strictly legal but rather a broader behavior that contradicts social, moral, and ethical norms (“improper”). This conduct, through the subjective evaluation of the body conducting the proceedings, becomes a legal offense.

A separate discussion is dedicated to the flawed regulation of Article 29 of the RA Criminal Procedure Code. This article extends the prohibition of “unlawful conduct” only to private participants, ignoring the application of a similar standard to public participants (investigators, prosecutors). The paper specifically addresses the problem of public participants’ abuse of conduct.

As a result, concrete proposals for legislative changes are provided, along with scientific conclusions.

Key words: Procedural sanction, unlawful conduct, improper conduct, abuse of rights, bona fide conduct, criminal Procedure Code.

Բնագիրը ներկայացվել է 13.11.2025թ.

Ընդունվել է սպազորության 18.11.25թ.